

NEZNÁMA CESTA KNÍH JÁNA HENCKELA DO KNIŽNICE RUMUNSKÉJ AKADEMIE V KLUŽI

Andreea MĂRZA

Abstract

This research brings back into question the renowned library of the humanist Johannes Henckel (1480/81 – 1539). We have only focused on the books from later life. Through force of circumstance, a few copies reached Library of Academy from Cluj-Napoca. This library was built up at the middle of the 20th century by merging several historical holdings from Transylvania of which we remember the most important (Catholic, Reformed, Unitarian). The books of J. Henckel that are in the collections of the Academy Library in Cluj, belong to the last years of his life. They have a different type of bookplate than the ones preserved, for example, within the holdings of the Batthyaneum Library in Alba Iulia. The bookplate from Cluj must relate to appearance in the Henckel family of another member with the same first name, Johann.

Keywords: Cluj-Napoca, Johannes Henckel, library, Academy Library, books.

Abstrakt

Naša terajšia výskumná úloha nás opäť priviedla ku knižnici známeho humanistu Jána Henckela (1480/81 – 1539). Tentokrát sa zameriame na poslednú časť jeho života. Niekoľko zaujímavých zväzkov s jeho menom sa neznámymi cestami dostalo do knižnice Rumunskej akadémie v Kluži. Táto knižnica sa sformovala v polovici 20. storočia spojením viacerých sedmohradských knižných fondov, z ktorých najdôležitejšie sú katolícky, refomovaný a unitariánsky fond. Exempláre s Henckelovými menom, ktoré sa dnes nachádzajú v knižnici Akadémie v Kluži, boli v jeho vlastníctve v posledných desaťročiach jeho života. Ex libris, ktorým si knihy označil, má inú formu, ako ten, ktorý sa dostal s levočskou knižnicou do knižnice Batthyaneum z Alba Iulie. Terajší ex libris má zmenený text pravdepodobne v súvislosti s iným členom Henckelovej rodiny, ktorý sa objavil v jeho živote a ktorého meno je tiež Johannes Henckel.

Kľúčové slová: Cluj-Napoca/Kluž, Ján Henckel, knižnica, knižnica Akadémie, knihy.

Európa bola v prvej polovici 16. storočia pod vplyvom náboženských, hospodárskych, sociálnych aj diplomatických zmien. Rozkol v Katolíckej cirkvi bol viditeľný už skôr; začiatky boli už predznamenané ideami Jeana Gersona, Jána Husa a inými, ktorí požadovali revíziu cirkevných dogiem. Na Slovensko aj na Spiš priniesli husiti svoj spôsob myslenia po bitke pri Lipanoch (1434) a zostali tu do roku 1467. Náboženské nepokoje zasiahli aj nemecké regióny a komunity v Európe. Prostredníctvom študentov, ktorí tvorili vzdelanejšiu sociálnu vrstvu ako zvyšok komunity, sa šírili nové myšlienky, ktoré si prinášali z európskych univerzít. V takomto nepokojnom prostredí sa narodil Ján Henckel.

Vzhľadom na to, že o Jánovi Henckelovi a jeho životnej púti sa v slovenskej a maďarskej literatúre za posledných cca 200 rokov, keď bol znovuobjavený, nepriniesli nové informácie, budeme sa v menšej miere venovať prvej časti jeho života. Bolo to však obdobie úzko späté s jeho zberateľskou vášňou a s organizovaním levočskej knižnice. Súčasne sa v historiografii hovorilo o jeho pôsobení v Levoči a Košiciach, a to práve v spojení s knižnicou. Zachovali sa údaje o jeho akademickej kariére (Viedeň, Krakov, Padova, Bologna) a tiež o úlohe, ktorú Henckel zohral v Budíne pri kráľovnej Márii, vdove po uhorskom kráľovi Ľudovítovi II. Pri tejto príležitosti nás zaujíma posledný úsek jeho života, ktorý možno spojiť s knihami, ktoré sa neznámymi cestami dostali do knižnice Akadémie v Kluži. Tieto štyri exempláre patria do tejto časti jeho životného obdobia.¹ Tak ako udalosti pri Moháči zmenili chod dejín strednej a juhovýchodnej Európy, zmenili, metaforicky povedané, aj osud J. Henckela, ktorý pred porážkou uhorskej armády pri Moháči strávil niekoľko mesiacov na budínskom dvore, na ktorý si nevedel zvyknúť a napriek protestom panovníčky sa v marci 1526 vrátil do Košíc. Naliehanie kráľovnej ho prinútilo prehodnotiť svoj postoj a napokon po porážke pri Moháči akceptoval návrat na dvor.

Na túto informáciu sa viaže panovníčkin list z 31. mája 1528 adresovaný mestu Košice, v ktorom jej veličenstvo oznámilo mestu súhlas J. Henckela opustiť miesto farára v Košiciach a stať sa dvorným kňazom. Zároveň žiadala úradníkov, aby za neho našli náhradu. Komunita nechala miesto rok neobsadené v nádeji, že Henckel zmení názor a vráti

¹ Tento výskum je skrátenou formou mojej bakalárskej práce obhájenej v júni 2021 na Fakulte histórie a filozofie, Katedre stredovekých, premoderných dejín a dejín umenia Univerzity „Babeş - Bolyai“ v Kluži, pod vedením doc. Dr. Adinela C. Dincu. Prvá časť *Johannes Henckel (1480/81 – 1539), kultúrna osobnosť prvej polovice 16. storočia* bola uverejnená v časopise *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 15, 2023, s. 119-150. Ďalšia časť o Henckelovej knižnici bude publikovaná tiež tam, v č. 18 na rok 2026. Najdôležitejšie príspevky o Jánovi Henckelovi uvádzam v chronologickom poradí: MELTZER, Jakob. *Biographien berühmter Zipser*. Kaschau, 1835; FRAKNÓI, Vilmos. *Henckel János, Mária királyné udvari papja*. Pest, 1872; BAUCH, Gustav. *Johann Henckel, der Hofprediger der Königin Maria von Ungarn*. In: *Ungarische Revue*. IV, 1884, s. 599-627; FRIMMOVÁ, Eva. Knižnica Jána Henckela. In: *Kniha '97 – '98. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin, 2000, s. 163-181; CSEPREGI, Zoltán. Court Priests in the Entourage of Queen Mary of Hungary. In: ORSOLYA, Réthelyi et alii, eds. *Mary of Hungary the Queen and Her Court 1521 – 1531*. Budapest, 2005, s. 49-61; CSEPREGI, Zoltán. Thurzovci a počiatky reformácie. In: Tünde LENGYELOVÁ a kol., eds. *Thurzovci a ich historický význam*. Bratislava, 2012, s. 77-90; BODNÁROVÁ, Miroslava. John Henckel, the parson of Košice – a personality of European Renaissance and Humanismus. In: Mária Hajduová, Martin Bartoš, eds. *Košice in the coordinates of European History*. Košice, 2013, s. 185-194; NAGY, Imrich. Erazmovec Ján Henckel a jeho svet. In: *Kniha 2013. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin, 2013, s. 221-237 a iné.

sa.² V čase, keď sa J. Henckel vrátil k dvoru, vyjadril mienku, že tento veľmi potrebuje Božie slovo. V júli 1528 obnovil aj korešpondenciu s Erazmom Rotterdamským.³ Známeho humanistu požiadal, aby venoval dielo kráľovnej a navrhol tému: vdovstvo. Odkedy sa kráľovná stala vdovou, utešovala sa čítaním svätých kníh a Erazmovými prácami.⁴ Ten venoval kráľovnej spis nazvaný *Vidua Christiana*. Z listu, ktorý poslal Henckel zo Šoprone vyplýva, že on bol komanditárom a je možné, že bez jeho pričinenia by práca neuvidela svetlo sveta. Z korešpondencie je jasné, že Erasmus nebol s výsledkom textu spokojný, pretože mal problémy so zhromažďovaním dokumentárnych prameňov.⁵ Z Henckelovej odpovede z 13. apríla 1530 z Linzu, kde sa vtedy kráľovná nachádzala, sa dozvedáme nielen o spokojnosti kráľovnej s textom, ale vyplýva z nej aj nemalý úspech u dám zo spoločnosti, ktoré, keďže nevedeli po latinsky, požiadali práve J. Henckela, aby text preložil do nemčiny. Ako prejav uznania a za snahu poslal Henckel Erazmovi zlatý pokál, ktorý dostal od Georgea von Brandenburga.⁶ Kráľovná chcela Henckelovu oddanosť odmeniť tým, že od svojho brata, kráľa Ferdinanda, pre neho získala cirkevné benefície vo Vroclave. Mali mu zabezpečiť dostatočné príjmy, ktoré mu dvor nemohol poskytnúť, keďže kráľovná bola zbavená finančných prostriedkov a po bitke pri Moháči bola v neustálom exile (Bratislava, Znojmo, Linz, Passau atď.). Takže vroclavský biskup Jacob von Salza mu zveril dôstojnosť kanonika v miestnej katedrále a farnosť v Świdnici (Poľsko). J. Henckel pri tejto príležitosti podnikol cestu do Sliezska. Prežitú zážitky opísal v liste Henckelov známy, Nicolaus Olahus.⁷ Získanie výhod z katolíckeho kostola by nebolo možné, keby sa bol Henckel priklonil k reformácii, ako o tom píše maďarskí historici.

² BAUCH, odk. 1, s. 609; FRAKNÓI, odk. 1, s. 19-20; MUCKENHAUPT, Erzsébet a Marianne ROZSONDAI. Historische Einbände der Bücher aus dem Besitz des Johannes Henckel. In: Doina Biro Hendre, ed. *Batthyaneum: omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741 – 1798)*. București, 2011, s. 161.

³ Z korešpondencie medzi Erazmom a Henckelom sa zachovali štyri listy od Erazma a tri písané Henckelom. Nagy, odk. 1, s. 222. Tri Erazmove listy sú aj v prílohe FRAKNÓI, odk. 1, s. 12-17, 23-25. Možno konzultovať aj *Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum* per P.S. Allen [...] et H. M. Allen, tom VI 1525 – 1527. Oxonii: MCMXXVI, č. 1672.

⁴ BAUCH, odk. 1, s. 609.

⁵ NAGY, odk. 1, s. 229 cituje listy: Basel, 26. febr. 1529, Erasmus Henckelovi a Freiburg, 2. nov. 1529, Erasmus Henckelovi; HUIZINGA, Johan. *Erasm. Traducere de Henri R. Radian, Prefață și tabel cronologic de Cornelia Comorovski*. București, 1974, s. 251; RÉTHELYI, Orsolya. The Court of the King and Queen in Buda in Jagiellonian Age. In: Balázs Nagy, Martyn Rady, Katalin Szende, András Vadas, eds. *Medieval Buda in Context*. Amsterdam, 2016, s. 469; NAGY, Imrich. Erazmova reforma a jej prívrženci na Slovensku. In: *Testimonia Theologica*. XI, 2017, 2, s. 93-94.

⁶ BAUCH, odk. 1, s. 616; pozri aj *Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum* per P. S. Allen [...] et H.M. Allen, tom VIII 1529-1530. Oxonii: MCMXXXIV, s. 420, č. 2309: Henckel Erazmovi, Linz, 13. apr. 1530: „Mitto tibi poculum quoddam, exile quidem illud, sed quod summo quondam Principi, horum videlicet Marchionum a Brandenburg parenti, in deliciis fuit; id oro vt placer tibi sinas“; NAGY, odk. 1, s. 229-230.

⁷ BAUCH, odk. 1, s. 614, 623; CSEPREGI, odk. 1, s. 58; NAGY, odk. 1, s. 230. List zo Znojma, 19. júla 1529, napísal N. Olahus J. Henckelovi. Hovorí o tom, ako Henckela pri Vroclavi okradli zlodeji, ako mu ukradli koňa, ktorý Henckelovi daroval sám Olahus. Ďalej spomína pokál, ktorý chcel poslať Erazmovi (spomínaný vyššie), pričom usúdil, že je dobré, že nemal pri sebe žiadne cennosti, pretože aj tie by boli ukradli. Viď: FRAKNÓI, odk. 1, Príloha 9, s. 25-26; OLAHUS, Nicolaus. *Epistulae. Pars I* 1523 – 1533. Edidit, introduxit et commentariis instruxit Emőke Rita Szilágyi. Budapest, 2018,

Po návrate do Linzu, kde sa nachádzal kráľovský dvor, J. Henckel spolu s kráľovnou požiadali Erazma o účasť na sneme v Augsburgu, kde by sa mohli osobne stretnúť. Mala sa konať diskusia o krokoch, ktoré mali podniknúť európske vlády na zastavenie postupu Osmanov v Európe. Ústredný bod diskusií sa však sústreďoval na to, ako nájsť spôsob na spojenie dvoch táborov, ktoré predstavovali starú a novú vieru, ktoré rozdeľovali cirkev. Obe skupiny čakali Erazma Rotterdamského, ktorý však ostal verný zásade nenechať sa zatiahnuť do náboženských sporov a neprezentovať sa. Jeho absencia na Stavovskom sneme bola považovaná za jednu z príčin, ktoré mohli viesť k neúspechu stretnutia.⁸ Medzi jeho prívržencov prítomných na Stavovskom sneme patrili aj Ján Henckel, ktorý Erazma informoval o priebehu udalostí. Opísal mu, aký negatívny názor má na stretnutie s Johannesom Eckom, veľkým kritikom reformácie, ktorý šíril myšlienku, že J. Henckel by mal byť presunutý do tábora reformátorov, ale Henckel sa nepriklonil k žiadnej zo strán. V snahe nájsť spoločnú reč medzi reformou a kresťanským humanizmom viedol J. Henckel dialóg s Philipom Melanchtonom. Dokonca mal kontakt aj s Lutherom a kvôli tomu bol neskôr obvinený z herézy.⁹ Henckel vo svojom liste zaslanom Erazmovi načrtnol budúcu cestu kráľovského dvora, ktorá mala viesť do Holandska: „*Rumor est nos in Brabanciam transferre domicilium*“.¹⁰ Henckel však kráľovnú na tejto ceste nesprevádzal.

V súvislosti s Henckelovou účasťou na Stavovskom sneme sa V. Fraknói odvolával na Henckelovo dielo, v ktorom sa pokúšal uzavrieť mier medzi oboma náboženstvami a ktoré chcel Philip Melanchton poslať Martinovi Lutherovi. Aj toto bola príčina, pre ktorú bol Henckel obvinený za konvertovanie na protestantizmus. Keď cisár Karol V. vymenoval svoju sestru Máriu za regentku do Holandska, musela prepustiť niektorých

s. 68-69, č. 14. Zlatý pohár, ktorý sa dostal k Erazmovi, sa spomína v jeho liste N. Olahovi; pozri OLAHUS, odk. 7, s. 142, č. 78: Freiburg im Breisgau, 7. júl 1530. Obzvlášť rozsiahla je bibliografia o živote a sobení N. Olaha (1493 – 1568). V Rumunsku vznikli o ňom knihy, články, či dizertačné práce. Napríklad: *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolae Românul) (1493 – 1568)* [Humanista Nicolaus Olahus (Mikuláš Rumun)]. Texte alese, studiu introductiv și note de I. S. Firu, Corneliu Albu. București, 1968; OLAHUS, Nicolaus. *Ungaria. Atila* [Hungaria. Atila]. Ediție bilingvă. Traducere, cuvânt înainte și note Antal Gyöngyvér. Iași, 1999; CAPOIANU, Maria. *Nicolaus Olahus europeanul* [Európan Nicolaus Olahus]. București, 2000; CAPOIANU, Maria. *Opere Nicolaus Olahus* [Nicolaus Olahus dielo]. Traducere, argument și note de Maria Capoianu. București, 2002. Aj Olahus bol veľkým Erazmovým obdivovateľom. Čiastočne sa zachovala aj ich vzájomná korešpondencia. Pozri *Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami*, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen, tom IX 1530 – 1532, ediderunt H. M. Allen et H. W. Garrod. Oxonii: MCMXXXVIII, č. 2390, 2391, 2393; *Umanistul Nicolae Olahus*, odk. 7, s. 150-192; OLAHUS, odk. 7, č. 77, 78, 87, 88, 92, 97, 104, 118, 145, 190, 210, 216 atď. O jeho činnosti na dvore kráľovnej Márie viď NAGY, Imrich. Mikuláš Olah v službách kráľovnej Márie. In: A. Klimeková a E. Augustínová, eds. *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. Martin, 2012, s. 184-197.

⁸ BAUCH, odk. 1, s. 616; FRAKNÓI, odk. 1, s. 10; HUIZINGA, odk. 5, s. 181; BODNÁROVÁ, odk. 1, s. 190-191; NAGY, odk. 1, s. 231.

⁹ *Opus epistolarum* 1938, odk. 7, č. 2392, s. 58-59: Augsburg, 1. okt. 1530, J. Henckel Erazmovi. CSEPREGI, Zoltán. Die Anfänge der Reformation in Königreich Ungarn bis 1548. In: V. Rajšp, K. Schwarz, B. Dybaš a Ch. Gastgeber, eds. *Die Reformation in Mitteleuropa. Reformacija v srednji Evropi. Prispevki ob 500-letnici rojstva Primoža Trubarja*. Ljubljana – Wien, 2011, s. 134; CSEPREGI, odk. 1, s. 80; NAGY, odk. 5, s. 94-95.

¹⁰ *Opus epistolarum* 1938, odk. 7, č. 2392, s. 60.

dvoranov a medzi nimi aj Henckela.¹¹ Kráľovná sa ťažko lúčila so svojím spovedníkom, ale J. Henckel mal svoju budúcnosť v Sliezske zabezpečenú. S kráľovnou sa už nikdy nestretol, jeho miesto obsadil N. Olahus, ktorý ho informoval o udalostiach na dvore.

Ján Henckel senior – Ján Henckel junior

O ďalšom období z Henckelovho života sa nezachovalo veľa informácií. Do Sliezska sa dostal začiatkom roka 1531. Z. Csepregi referoval o existencii rozhodnutia kapituly, podľa ktorého musel každý nový člen prisahať, že bude bojovať proti učeniu Luthera, Zwingliho, Oecolampadia a anabaptistov. J. Henckel nenamietal, pretože v komunite sa šírili reči, že je luterán a takáto prisaha by ho v prípade potreby očistila. Zostal verný Katolíckej cirkvi? Myslíme si, že áno, pretože učenec jeho kalibru by nebol krivo prisahal.

Posledné roky svojho života prežil v Sliezske a tam aj v roku 1539 zomrel. Ešte z mladosti trpel dnou.¹² Spočiatku pôsobil aj ako farár vo Świdnici, no v roku 1533 sa tohto miesta kvôli zlému zdravotnému stavu vzdal. V liste z 24. septembra 1532 zaslanom N. Olahovi ho žiadal o radu, ako by mohol získať finančnú pomoc, ktorú mu prisľúbila kráľovná.¹³ V tomto liste a v niekoľkých ďalších listoch, ktoré napísali jeho známi, bol spomenutý jeho synovec, tiež Johannes Henckel, ale Junior, ktorého Z. Csepregi považoval za bratranca. Z dokumentov však vyplýva, že bol synom jeho brata Konrada.¹⁴ Henckel Junior (1513 – 1565) sa narodil v Levoči a maďarská historiografia ho považuje za prvého maďarského študenta na univerzite v Leuven; v konečnom dôsledku odišiel v roku 1538 študovať do Talianska.¹⁵ Odkedy sa objavil tento synovec,

¹¹ FRAKNÓI, odk. 1, s. 11; BAUCH, odk. 1, s. 622; CSEPREGI, odk. 1, s. 59; MUCKENHAUPT, ROZ-SONDAI, odk. 2, s. 161; KOMOROVÁ, Klára a Helena SAKTOROVÁ. Slováci na panovníckych dvoroch v 16. a 17. storočí vo vzťahu ku knižnej kultúre. In: A. Klimeková a E. Augustínová, eds. *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. Martin, 2012, s. 198; BODNÁROVÁ, odk. 1, s. 191; NAGY, odk. 1, s. 232; KOMOROVÁ, Klára. Významní vlastníci kníh z prvej polovice 16. storočia. In: E. Frimmová, ed. *Prelomové obdobie dejín (politika, spoločnosť, kultúra v roku 1515)*. Bratislava, 2017, s. 245.

¹² FRAKNÓI, odk. 1, Príloha 8, s. 25; Erasmus Henckelovi, 2. nov. 1529: „*Tibi cum podagra rem esse, vehementer doleo*“; *Opus epistolarum* 1934, odk. 6, s. 419-420, č. 2309; Henckel Erasmusi, Linz, 13. apr. 1530: „*Podagra mea hoc anno tribus aut quatuor diebus tantum me deiecit*“; BAUCH, odk. 1, s. 624; CSEPREGI, odk. 1, s. 59; NAGY, odk. 1, s. 230.

¹³ FRAKNÓI, odk. 1, Príloha 10, s. 26-28; OLAHUS, odk. 7, s. 354-355, č. 277: J. Henckel N. Olahovi, Świdnica, 24. sept. 1532: „*Carissime Domine ac Frater, frequens invaletudo mea et ingravescens aetas facit, ut verear, ne munus pastorale, quod ad mandatum regiae maiestatis domini mei clementissimi et vocationem senatus et communitatis Schweidnitiae administro relinquere et Vratislaviam redire cogar, ubi quam aegre et difficulter sumptus tollerare potero [...]. Pensio etiam illa, qua mihi reginalis maiestas domina mea gratiosissima ex Hungaria providit, ad proximum divi Michaelis diem de integro anno soluta et propter praesentium temporum difficultatem repraesentata non sit.*“

¹⁴ CSEPREGI, odk. 1, s. 83; OLAHUS, odk. 7, s. 355, č. 277: „*[...] nepos ex fratre meo [...].*“

¹⁵ PALLOS, Zsuzsanna. Ifjabb Henckel János a Leuveni Egyetem első ismert magyar diákja (1532). In: A. Balázs a. Á. Tamás, eds. *Rajzolatok a magyar történelemről*. Szeged, 2010, s. 167-175; HARASZTI SZABÓ, Péter a. Borbála KELÉNYI. *Magyarországi diákok francia, angol, itáliai és német egyetemeken a középkorban 1100 – 1526. Students from Hungary at the Universities of France, England, Italy and Germany in the Middle Ages 1100 – 1526*. Budapest, 2019. – Autori skúmali imatrikulačné záznamy v Taliansku len do r. 1526. Nevieme s istotou posúdiť, či sa tam Henckelov synovec skutočne dostal študovať, teda používame len informáciu z bibliografie.

humanista J. Henckel začal svoje knihy podpisovať ako „Johannes Henckel senior“.¹⁶ Z chronologického hľadiska sme prvú zmienku o synovcovi J. Henckelovi juniorovi našli v liste, ktorý poslal Maciej Przybyło N. Olahovi, v ktorom ho žiadal, aby kráľovnej pripomenul Henckelovho synovca.¹⁷ Potom v už spomenutom liste z 24. sept. 1532 písal Henckel Olahovi, že list mu prináša synovec, ktorého by s pomocou kráľovnej rád poslal na štúdiá do Leuvenu alebo Kölnu (Kolína).¹⁸ Dňa 7. januára 1533 Rutger Ressen z Leuvenu N. Olahovi oznamuje, že by rád pomohol, ale nemá voľné miesta.¹⁹ Neskôr ho Olah prosí, aby pomohol J. Henckelovi mladšiemu, aby sa nedostal na zlé cestičky.²⁰ Tieto informácie s istotou potvrdzujú, že ak by J. Henckel konvertoval na protestantizmus, nepokúšal by sa dostať svojho synovca do katolíckej školy.

Kuriózný je objav potomkov rodiny Henckelovcov z Ameriky, ktorí v prvých desaťročiach 20. storočia hľadali svojich predkov v Európe. V matrike univerzity z Wittenbergu, ako silného protestantského centra, objavili meno „Joannes Henckel“, študent univerzity, zapísaný 23. novembra 1540. Americká časť rodiny predpokladala, že to je syn Jána Henckela.²¹ Ide o nepravdivú informáciu, pretože stredoeurópska historiografia, ktorá sa zaoberala životom J. Henckela, jeho stykmi s vtedajšími vzdelancami, angažovanosťou v kultúrnom, náboženskom, ba aj politickom živote, nikdy a nikde nespomínala existenciu priameho potomka tohto humanistu. Okrem toho by sa to nezhodovalo s postavením erudovaného kňaza, zapojeného do kultúrneho, politického a diplomatického života tej doby. Nemôžeme však potvrdiť, že išlo o synovca, ktorý mal študovať v Leuvene alebo v Taliansku v katolíckom svete.

Ján Henckel naďalej korešpondoval s Erazmom Rotteradmským a posledný známy list je asi z roku 1533. 24. marca písal Erasmus Henckelovi akýsi rozlúčkový list, literárny

¹⁶ Vid' Biblioteca Academiei Române, filálka Kluž: signatúra R 86608: „Aeneae Silvii Senensis: De Bohemorum origine ac gestis historia, uariarum rerum narrationem complectens cui nunc primum copiosus accessit index quo facilius studioso lectori sit obviam quicquid de unaquaque re cuius in hoc libello fit mentio sare desiderat. Coloniae: apud Heronem Alopecium. ANNO M D XX IIII [1524]“: F. A2 „Johannis Henckelli senioris sum“; signatúra C 56031: „Albertus Magnus: Super Marci Euangelizare postilla. Hagenu: Henricus Gran. 1505“: „Johannis Henckelli senioris sum.“

¹⁷ OLAHUS, odk. 7, s. 345, č. 266: Wrocław, 14. sept. 1532: „Ex Hungaris solus doctor Henkel mihi consuetudine extat, quem una cum eius nepote serenissimae maiestati commendabis [...]“. O Maciejovi Przybyłovi [online]. 2020 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Maciej_Przyby%C5%82o.

¹⁸ OLAHUS, odk. 7, s. 355, č. 277: „Adolescens vero, qui hasce Dominationi Vestrae litteras reddidit Ioannes Henckellus iunior, nepos ex fratre meo [...]. Cum isto ad reginalem maiestatem mittendum putavi, ut maiestatis suae liberalitate ac patrocínio Lovanii aut Coloniae sub bonis praeceptoribus inchoata, coeptaque sua studia absolvat, quo commodius rectiusque deinde maiestati suae servire valeat.“

¹⁹ OLAHUS, odk. 7, s. 385, č. 311: „Perlibenter admissem in aedes meas Ioannem tuum, si aliquo pacto locum habuissem. [...] Rogavi dominum Petrum canonicum Moguntinum, ut ipse admitteret illum in contubernium suum, id quod et tui et nostril causa non gravate fecit. Erit ibi optime.“ O Rutgerovi Ressen [online]. 2020 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Rutgerus_Rescius.

²⁰ OLAHUS, odk. 7, s. 386, č. 312: Brussels, 10. jan. 1533: „Perge iuvenem hunc tuis monitis praeceptisque fovere, ne tirunculus et plane apud vos hospes in aliquam malam incidat societatem, adolescentibus pestem perniciemque.“

²¹ *The Henckel Family Records. A Periodical Publication Devoted to Collecting and Preserving The History of the Henckel Family in Europe and America 1635 – 1717.* Published by Authority of the Henckel Family Association Elon O. Henckel Editor, V.A., 1926, May 1926, Number 1, s. 11. Informácia pochádza z *Album Academiae Vitenbergensis*, zv. 1, s. 186. Pre objasnenie pozri digitalizovanú verziu z Wittenbergu [online]. 2023 [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://digital.bibliothek.uni-halle.de/hd/content/pageview/2450781>, f. 149r: „Joannes Henckel, Cunradus Henckel Leutschouenses“.

testament, v ktorom sa sťažoval aj na choroby, ktoré ho trápili, pričom spomenul aj svoje spisy. Zomrel v roku 1536.²²

G. Bauch bol jediným autorom, ktorý písal o Henckelovom návrate do Košíc, kde by ho boli radi prijali. A pretože sa v Sliezske necítil dobre, bol by túto ponuku akceptoval. Avšak o takejto možnosti sa zmiňuje len G. Bauch.²³ Isté je, že Henckel zomrel vo Vroclave 5. novembra 1539 a je pochovaný v kostole sv. Jána Krstiteľa. Vykonávateľmi testamentu boli jeho dvaja priatelia, Matthias Auctus a Petrus Prockendorf, ktorí na jeho hrob umiestnili aj pamätnú tabuľu.²⁴

Henkelove knihy v Kluži

Nie je známe, kedy začal Ján Henckel zbierať knihy. Pravdepodobne to bolo pred odchodom za kňaza do Košíc v roku 1522. Levočská zbierka, ktorú Henckel obohacoval od začiatku 16. storočia, vznikla z farskej knižnice. Knihy venoval aj on sám alebo 24 kráľovských spišských miest, k tomu pridal spišské farské knižnice, kaplnky, levočskú nemocničnú knižnicu a knihy venovali aj súkromné osoby alebo kňazi.²⁵ Túto zbierku potom uložili do zvláštnej miestnosti nad kaplnkou sv. Juraja vo farskom kostole. Ján Henckel bol súčasťou Bratstva 24 spišských kráľovských miest. Bratstvo zaniklo v roku 1674.²⁶ Lutherovo učenie aj husitizmus prenikli na Spiš koncom 20-tych rokov 16.

²² *Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami*, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen, tom X 1532-1534, ediderunt H.M. Allen et H.W. Garrod. Oxonii: MXMXLI, s. 183-184, č. 2783: Freiburg, 24. mar. 1533: „*Inter plurimos annos nullus hoc fuit iniquior, curis domesticis molestissimus, et multorum magnorum amicorum morte funestus [...]. Autumno non aegrotabam, sed languebam: per hyemem sat commode valui. Recognoui scholia in Hieronymum, qui Lutetiae rursus excusus est. Recognoui Adagiorum opus, cui adieci ferme quinque centurias. Colloquiis duo adiecimus. Vertimus ex Chrysostomo homilias octo antea non versas. Scripsimus explicationem symboli Apostolici.*“

²³ BAUCH, odk. 1, s. 626. Informácia bola čiastočne prevzatá od Baucha. Viď MUCKENHAUPT, ROZSONDAI, odk. 2, s. 161, autorky však necitujú použitý prameň.

²⁴ Nápis sa nachádza u CZVITTINGER, David. *Specimen Hungariae Literatae, virorum eruditione clarorumnatione Hungarorum, Croatarum, Slavorum atque Transylvanorum, vitas, scripta, elogia et censuras ordine alphabetico exhibens* [...]. Francofurti et Lipsiae: Anno MDCCXICzvittingera 1711, s. 167 a MELTZER, odk. 1, s. 44: „*Johannes Henckelius, Leutschoviensis, / Iurium Doctor, hoc sub saxo conditus meliorem vitam / expectat V. Novembr. A. MDXXXIX / Petrus Prockendorff J. V. D. Canonicus Vratislaviensis / et Mathias Auctus, Medicinarum Doctor / Venerabili et Praeclaro Viro, / D. Joanni Henkelio, / Decretorum Doctori, Canonico hujus Ecclesiae / Exstructores F. F. Anno MDXL*“; FRAKNÓI, odk. 1, s. 12; BAUCH, odk. 1, s. 626; BODNÁROVÁ, odk. 1, s. 191; NAGY, odk. 1, s. 233.

²⁵ VARJÚ, Elemér. A gyulafehérvári Batthyány könyvtár. In: *Magyar Könyvszemle*. 7 évf., 3 sz., 1899, s. 214-216; SELECKÁ, Eva. *Stredoveká levočská knižnica*. Martin: Matica slovenská, 1974, s. 33-57; autorka vymenovala všetky cirkevné inštitúcie a súkromné osoby, ktorých knihy boli v knižnici organizovanej J. Henckelom, ale knihy sa sem dostali aj potom, ešte pred zánikom Bratstva: kostol sv. Jakuba, kaplnka sv. Juraja, oltár sv. Mikuláša a sv. Kataríny (kaplnka a dva oltáre sa nachádzajú v kostole sv. Jakuba, ale mali aj vlastné knihy podľa toho, ako o tom hovoria ex librisy), špitálsky kostol (v stredoveku kostol sv. Jakuba mal na starosti aj mestských chorých; časť kostola mala kaplnku so zvláštnym samostatným vchodom pre malomocných – Sancta capella leprosorum, v meste bola aj nemocnica – Hospitale leprosorum), kostol sv. Alžbety extra muros a Spišská kapitula. Spomenieme niekoľko vlastníkov kníh: Peter de Opel, Laurentius Hylbrand de Wogendrössel, Nicolaus de Zambo, Johannes Borhard, Cristophor Petschmesing a iní.

²⁶ *Annalecta Scepusii sacri et profani pars II complectens Scriptores Rerum Scepusiacarum quibus accedunt inscriptiones templorum Scepusiensium collegit et notis illustravit Carolus Wagner SS. Theologiae in Universitate Tyrnaviensi doctor*. Viennae: Typis Joan. Thomae nobil. de Trattnern, 1774, s. 193: „Johannes

storočia. Germánske obyvateľstvo Spiša si osvojilo nové učenie a časť kňazov sa identifikovalo s luteranizmom. Takto sa do Henckelovej knižnice dostalo aj 52 luteránskych tlačí.²⁷

Je známe, že informácie o knižnej zbierke v kostole sv. Jakuba sa opäť objavujú v druhej polovici 18. storočia, presnejšie v 70. až 80. rokoch, keď o ňu prejavil záujem Ignác Batthyány, sedmohradský biskup, v rokoch 1781 – 1798. Je možné, že I. Batthyány sa o jej hodnote dozvedel v čase, keď bol opäť v Jáku a egerským kanonikom (1766 – 1780), keď zrejme cestoval po Hornom Uhorsku.²⁸ Napokon, v dôsledku finančných dôvodov mu mesto Levoča predalo svoju vzácnu zbierku kníh. Bol spracovaný katalóg v dvoch exemplároch; jeden zostal v Levoči a druhý dostal biskup. Celkovo bolo skatalogizovaných 412 zväzkov (254 tlačí a 158 rukopisov), aj keď treba poznamenať, že zoznam je spracovaný nedôsledne. I. Batthyány pravdepodobne nekúpil všetky knihy. Tie, ktoré si vybral, sa dostali do jeho knižnice spolu s levočským katalógom. Knihy nesú rad charakteristických znakov: vlastnicke poznámky (napr. J. Henckel, Georg Molner, Valentinus de Bartpha, Caspar Polirer, Sigismundus Senfftleben de Podolino, Georgius Rutkoviczius-Kutkoviczius atď.), špecifickú nálepku na chrbte kníh, podobné knižné väzby atď.²⁹ Rokovania s mestom boli zdĺhavé, pretože biskup odmietol vyplatiť dohovorenú sumu. Išlo približne o 1500-2000 florénov. Po biskupovej smrti (1798) bol v roku 1800 dlh Levoči vyplatený.³⁰ Knihy sa stále nachádzajú v Batthyaneu v Alba

Henckel plebanus de Leutschovia 16 fl.“ (platil pápežský desiatok vo výške 16 florénov na rozdiel od ostatných farárov, ktorí platili okolo 4-6 florénov).

²⁷ SELECKÁ, odk. 25, s. 31, 164: „Habentur et Libri Lutheranici 52 in diversis Locis impressi, inter quos ipsius Lutheri opera etiam aliqua cernuntur, pariter et Missale ipsorum Germanico Typo antiquum“; FRIMMOVÁ, odk. 1, s. 163; KOMOROVÁ, odk. 11, s. 245.

²⁸ *Calendarium Jaurinense Titulare et Historicum ad annum Jesu Christi 1773* [...]. Jaurini: Typis Gregorii Joan. Streibig Episc. Typ., s. 12: „D. Ignatius è Comitibus de Batthyán, perpetuus in Németh-Ujvár, abbas S. Georgii Militis et Martyris de Ják, C.E. Agriensis cantor et canonicus.“ *Biblioteca Batthyaneum la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cartea-catalog a lui Varjú Elemér, adnotată și comentată*. [Knižnica Batthyaneum na konci 19. storočia. Katalóg Varjú Eleméra, komentovaný]. Adnotare și prefață Doina Hendre iro. București, 2014, s. 20-21.

²⁹ SELECKÁ, odk. 25, s. 7, 16, 24, 30-31. Práca bola znovu vydaná v roku 1997 vo forme SELECKÁ MÁRZA, Eva. *A középkori Lőcsei könyvtár*. Szeged, 1997; pozri aj články v rumunčine MÁRZA, Eva. *Bibliotheca medievalis Levociana – un fond de carte de proveniență slovacă în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia* [Bibliotheca medievalis Levociana – zbierka kníh slovenskej proveniencie v knižnici Batthyaneum v Alba Iulii]. In: *Apulum*. XXXI, 1994, s. 335-344 a MÁRZA, Eva. *Bibliotheca medievalis Levociana, incunabule și cărți tipărite* [Bibliotheca medievalis Levociana – prvotlače a tlače]. In: *Apulum*. XXXII, 1995, s. 269-278. Jeden exemplár zostal v Levoči a publikoval ho BÁLENT, Boris. Katalóg levočskej stredovekej knižnice. In: *Knižnica. Časopis pre knižnú kultúru*. 2, 1956, s. 73-82. Exemplár uchovávaný v Batthyaneu má signatúru BB X 69 a identifikovala ho E. Selecká v rokoch 1972 – 1973.

³⁰ SELECKÁ, odk. 25, s. 9-10; SELECKÁ MÁRZA, odk. 29, s. 22. ŠEDIVÝ, Juraj. *Stredoveká písomná kultúra na Spiši*. In: M. Homza, S. A. Sroka, eds. *Historia Scepusii Vol. I. Dejiny Spiša I*. Bratislava – Kraków, 2009, s. 515-516, hovorí o Matrikole Bratstva, o ktorej biskup Batthyány tvrdí, že ju nedostal, a že za knihy nezaplatí, kým ju nedostane (*Liber seu registrum fraternitatis venerabilium dominorum viginti quatuor plebanorum regalium in Scepus [...] ordinatum per honorabilem dominum Laurentium Hyldebrandide Wogendrössel* [...] 1520, je známa ako *Matricula Molleriana*). Pozri aj HRADSKÝ, József. *A XXIV királyi plébanos testvérüllete (XXIV regalium plebanorum fraternitas) és a Reformáció a Szepességen*. Miskolcz, 1895, s. 93. V jednom zo svojich článkov Zs. Jakó prepísal zmluvu o kúpe kníh uzavretú v Budíne 29. septembra 1790 medzi biskupom Batthyánym a predstaviteľmi mesta Levoča, v ktorej bola stanovená suma 1800 rýnskych guldenov. Pozri JAKÓ, Zsigmond. Batthyány

Iulii, len jeden zväzok sa ešte koncom 60-tych rokov minulého storočia dostal do zbierok novootvoreného Historického múzea v Bukurešti.

Otázkou je, ako sa niektoré Henckelove exempláre dostali do knižnice Rumunskej akadémie, do jej pobočky v Kluži. Na túto otázku neexistuje jednoduchá odpoveď. Po druhej svetovej vojne, po zmene režimu v Rumunsku sa z kráľovstva stala republika a zmenil sa aj režim knižníc. Prevažná väčšina knižných fondov, ktoré patrili mníšskym rádom a náboženským inštitúciám, im bola násilne odobratá. Takto sa v Kluži zachovali rôzne historické knižnice, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v knižnici Akadémie. Katolícky fond knižnice patrila vlastne jezuitom, ktorí od roku 1579 do Klužu prichádzali, a potom aj z neho odchádzali. Ich knižnica obsahovala modernú literatúru tých čias. Nestratila sa, len bola ukrytá na neznámom mieste v meste. Po nástupe Habsburgovcov sa jezuiti vrátili do mesta a založili kolégium, kam sa dostala aj ich stará knižnica. Po roku 1850 sa knižnica stala súčasťou vyššieho rímskokatolíckeho gymnázia. História reformovaného fondu je spočiatku nejasná. Predpokladá sa, že kalvínska farnosť organizovaná v unitariánskom Kluži v prvom desaťročí 17. storočia sa starala o výchovu detí, pričom nakupovala aj potrebné knihy. Počet zväzkov narástol s príchodom Apácai Csere Jánosa (1656) do Klužu, ktorý sa zaslúžil o vznik kolégia. Prvý katalóg z rokov 1661 – 1667 obsahoval už 575 kníh. Unitariáni začali svoju knižnicu budovať v roku 1568 v bývalom dominikánskom klástore. Keďže stará dominikánska knižnica sa im obsahovo nehodila, potrebné knihy si obstarávali tlačené najmä v Kluži a Alba Iulii. Po viacerých požiaroch si knižnica začala budovať nové fondy, čím sa tam dostali aj sedmohradské maďarské a latinské knihy. Po znárodnení sa všetky tieto historické fondy dostali do knižnice Akadémie, pobočka Kluž.³¹

Pri iných príležitostiach počas bádania v knižnici Akadémie sme objavili exempláre s Henckelovým ex librisom. Jeden z nich popísala Klára Jakó. V širšom kontexte bádania v starej univerzitnej knižnici v Kluži autorka objavila postinkunábul Albertus Magnus a jeho komentár k Evanjeliu sv. Marka, ktorý bol vytlačený v Hagenau v roku 1505. Vlastníkom bol J. Henckel a po ňom jezuitské kolégium v Kluži.³² Porovnali sme tento exemplár so súpisom kníh, ktoré sa s Levočskou knižnicou dostali do Batthyanea v Alba Iulii. *Elenchus Librorum*³³ síce obsahuje autora, ale dáta tejto knihy nie. To zna-

Ignác, a tudós és a tudománysszerző. In: *Erdélyi Múzeum*. Kolozsvár, LIII, 1991, s. 88-90 a pozn. č. 42. Z dedičského pokračovania vyplýva, že 10. januára 1800 bola čiastka odovzdaná kostolu v Levoči. (viď BB XXXII/50: „*Status passivus massae Batthyáni anno 1800 10 Ianuarii liquidari ceptus in Congregatione Capitulari: no. 217 Ecclesiae Leutoviensis: 1800 liquidata*“).

³¹ *A Kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek Katalógusa / Catalogul colecțiilor Bibliotecii Maghiară Veche a Bibliotecii Academiei Cluj-Napoca*. Összeállította Kovács Mária, Kuszálik Eszter, Sántha Emese, Sipos Gábor, Szőke Imola. Szerkesztette és a bevezető tanulmányokat írta Sipos Gábor. Cluj-Napoca, 2004, s. 29-33, 140-148, 370-375.

³² JAKÓ, Klára. *Erdélyi könyvesházak*. 1., Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója, 1579 – 1604. Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (16/1). Szeged: Scriptum, 1991, č. 5. Literárne dielo Alberta Magna je jedným z najbohatších medzi spisovateľmi stredoveku. Autor sa venuje väčšine sakrálnych a profánnych vied. Podrobnosti o jeho živote a diele v. *Dictionnaire de théologie catholique contenant l'exposé des doctrines de la théologie catholique, leurs preuves et leur histoire*, t. 1, 4/2, 6/2. A. Vacant, E. Mangenot a E. Amann, eds. Paris, 1909 – 1935, s. 666-675.

³³ *Elenchus Librorum qui in Bibliotheca Ecclesiae Leutschoviensis Sancti Jacobi reperibilium*, pozri SELECKÁ, odk. 25, s. 153-164.

mená, že niektoré exempláre sa z Levoče dostali aj do iných knižných zbierok a tento zväzok tam tiež nepatrí. Dokazuje to aj ex libris „*Johannis Henckelli senioris sum*“, ktorý sa zachoval na zväzkoch, ktoré si Ján Henckel obstaral v čase, keď sa objavil jeho synovec, teda v posledných desaťročiach jeho života. Žiaľ, vlastnícke poznámky ani iné záznamy neindikujú, kadiaľ sa kniha pred jej posledným zastavením v Kluži pohybovala. Pri našom bádani týkajúcom sa výskytu diela Enea Silvia Piccolominiho (v roku 1458 bol zvolený za pápeža ako Pius II.) v sedmohradských knižniciach, sme v knižnici Akadémie náhodou objavili jeho prácu *Historia Bohemica*. Toto dielo napísal pred svojím zvolením za pápeža a je históriou dvoch veľmocí 15. storočia: Čiech a Uhorska, ktoré v tom čase viedli Jiří z Poděbrad a Ján Hunyady. Pre aktuálnosť témy sa príbeh dočkal početných vydaní tak v 15., ako aj v nasledujúcom storočí. Vydanie uchovávané v klužskej knižnici bolo vytlačené v Kolíne nad Rýnom v roku 1524.³⁴ Ak porovnáme tento názov s ostatnými známymi zväzkami z Henckelovej alebo všeobecne levočskej knižnice, konštatujeme, že historické texty sú tam zriedkavosťou a *Historia Bohemica* v levočskom zozname *Elenchus librorum* nie je. Ale ako zaujímavosť spomenieme, že v kapitole *Philosophi, Medici, Rhetores, Poetae et Gramatici cum Historicis* ako posledný titul v zozname nachádzame pod č. 201 *Opera Poetica Aenae Sylvii*.³⁵ *Historia Bohemica* je zviazaná vo zväzku ako druhý colligát. Na prvom mieste je zviazaná práca ktorej chýba titulný list, avšak to, že aj tento prvý colligát nesie ex libris J. Henckela dokazuje, že kniha bola v tomto stave už v čase, keď ju vlastnil Henckel a exlibrisy „*Johannis Henckelli senioris sum*“ sa na oboch colligátoch zhodujú. Identifikovala som túto prácu Johanna Huttichiusa *Libellus imperatorum Romanorum* a to podľa tlačiara Wolphganga Caephalia (Wolfgang Koepfel) zo Strasburgu, ktorý v danom roku, 1525, vytlačil aj toto dielo.³⁶

Skutočnosť, že sme v tomto knižničnom fonde objavili dva Henckelove zväzky, nám vnukla myšlienku zistiť, či by sa tam nenachádzali aj ďalšie. Problém, ktorý bádanie komplikoval, sa týkal toho, že knižnica nemá špeciálne katalógy, register vlastníkov a že existuje len vyššie spomenutý katalóg maďarských starých kníh podľa RMK do roku 1711 (Biblioteca Maghiară Veche, 2004).³⁷ Takže sme prezreli registre historických fondov (katolíckeho, reformovaného, unitariánskeho, knižnice františkánov a zo Satu Mare) vytypujúc knihy, ktoré boli vydané počas Henckelovho života do jeho smrti v roku 1539 a obsahovo sa hodili do okruhu jeho záujmov.³⁸ Takto nám vznikol súpis

³⁴ Vid' Katalóg za príspevkom, nr. 2. MÁRZA, Andreea. *Enea Silvio Piccolomini și Cruciada Târzie* [Aeneas Silvio Piccolomini a neskorá krížiacka výprava]. Cluj-Napoca: Mega, 2009, s. 89-90 a MÁRZA, Andreea. Inseamnă de proprietate pe lucrările lui Enea Silvio Piccolomini de secol XVI-XVIII aflate în bibliotecă din Cluj-Napoca și Alba Iulia [Vlastnícke poznámky k dielam Enea Silvia Piccolominiho zo 16. – 18. storočia v knižniciach z Klužu a Alba Iulie]. In: *Transilvania*. 11-12, 2010, s. 49-61.

³⁵ SELECKÁ, odk. 25, s. 162.

³⁶ *Wolphgangus Caephalus* [online]. 2025 [cit. 2025-03-30]. Dostupné z: <https://www.alsace-histoire.org/netdba/koepffel-wolfgang-cephalaus-cephalus-wolfius-vuolfius-wolff/>. Johannes Huttichius. *Libellus imperatorum Romanorum* [online]. 2025 [cit. 2025-03-30]. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11272454?page=7>.

³⁷ V. A kolozvári Akadémiai Könyvtár, odk. 31.

³⁸ Reformovaný fond má signatúry od R 80031 – R136590, unitariánsky od U 50001 – U 94574, katolícky od C 50001 – C 102451 a františkánsky od 30001 – 35000 a 45001 – 47424. Za pomoc ďakujem kolegovi dr. Bogdan Crăciunovi.

167 titulov z reformovaného fondu, 95 z unitariánskeho, 281 z katolíckeho a u františkánov a Satu Mare sme nenašli žiadne vhodné exempláre.

Medzi zväzkami, ktoré sme prezreli, od unitariánov pochádzal zväzok *Novum Testamentum*, vydaný vo Wittenbergu v roku 1529, ktorý je zároveň najnovším dielom, ktoré medzi doteraz známymi vlastnil J. Henckel. Obsahoval ex libris, ktorý Ján Henckel používal ku koncu života: „*Johannis Henckelli senioris sum*“.³⁹ Ani tento zväzok sme nemohli identifikovať v levočskom zozname, dôvod bol taký, že nie všetky zaznamenané tituly kníh majú kompletný popis.

V zbierkach knižnice Akadémie v Kluži sa nachádzajú štyri tituly v troch exemplároch, na ktorých sa zachoval exlibris používaný Jánom Henckelom v druhej časti života, pravdepodobne vtedy, keď do jeho života vstúpil jeho synovec s tým istým menom. Existencia týchto exlibrisov mimo levočskej knižnice naznačuje, že tam pravdepodobne nepatrili, ako to bolo aj s exemplármi, ktoré sa roztratili a teraz sa nachádzajú mimo Batthyanea z Alba Iulie v Martine a Budapešti. Sú aj dôkazom toho, že Ján Henckel mal aj vlastnú súkromnú zbierku kníh, ktorá sa do kostola sv. Jakuba nedostala. Je to aj dôkazom toho, že pri svojej životnej púti nosil sebou aj svoje vlastné knihy, a že sa v knižniciach ešte nachádzajú neobjavené exempláre či už z Henckelovej osobnej knižnice alebo, koniec koncov možno aj z levočského historického fondu. *Elenchus librorum* nie je kompletným súpisom, Chýbajú z neho niektoré dáta o tlačiaroch alebo roku vydania, alebo je tam len torzo titulu, čím nie vždy možno nájsť zväzky s istotou identifikovať nájsť zväzky.

Záver

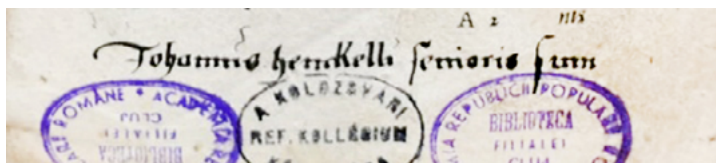
Osud Jána Henckela a knižnice, ktorú zhromaždil v Levoči, je typický pre vtedajšiu situáciu na začiatku 16. storočia plného politických, náboženských a kultúrnych nepokojov. Aké boli dôvody na zhromaždenie kníh v Levoči, to sa dnes už nedozvieme. Faktom je, že tieto knihy možno Ján Henckel zachránil pred zánikom. Nedomnievame sa, že by bol prijal nové náboženstvo, hoci je možné, že v ňom videl spásu, ktorú Cirkev potrebovala a o ktorej hovorili napríklad Jean Gerson alebo Henckelov priateľ, Erasmus Rotterdamský. Veríme, že práve spojenie s Erazmom sformovalo Henckela a zaradilo ho medzi humanistov svojej doby. Reformáciu asi vnímal z ekumenickej perspektívy. Jeho filozofiou počas celého života bolo hľadanie pravdy a náprava chýb.

Vyznamenal sa ako farár v Levoči aj v Košiciach a tiež ako svedek uhorskej kráľovnej Márie. Pre spišský región, pre tamojšie nemecké prostredie, zostáva jeho osobnosť výrazná a dodnes je viditeľná svojím kultúrnym odkazom – knižnicou; dnes nesie jeho meno aj knižnica v Levoči.⁴⁰

Henckelove exempláre z Klužu, na ktoré sa podpísal ako „senior“, sú o to vzácnejšie, že neboli súčasťou už dosť známej knižnice z Levoče, ale že si ich obstaral neskôr. Existencia týchto exemplárov s exlibrisom sú však dôkazom toho, že knihy sprevádzali Jána Henckela počas celého jeho života a treba ho zaradiť medzi humanistov – bibliofilov svojich čias.

³⁹ Vid' Katalóg, č. 4.

⁴⁰ Knižnica Jána Henckela v Levoči. [online]. 2024 [cit. 2024-01-23]. Dostupné z: <https://www.kniznicelevoca.sk/>

Obr. 1. [Ioannes Huttichius, Imperatorum Romanorum libellus, unacum imaginibus ad vivam effigiem expressis, cum privilegio Caesareo]. Vvolfgangus Caephalius Argentinae [...] Anno Salutis MDXXV [1525]

Príloha

KATALÓG TLAČÍ – KLUŽ, KNIŽNICA RUMUNSKEJ AKADEMIE

1.

[Ioannes Huttichius

Imperatorum Romanorum libellus, unacum imaginibus ad vivam effigiem expressis, cum privilegio Caesareo]. Vvolfgangus Caephalius Argentinae [...] Anno Salutis MDXXV [1525].

Ref.: Mârza 2010, p. 53-54.

Proveniencia: „Johannis Henckelli senioris sum“, „Domorum aedis [...] fratris [...]“, „Si vis scire quis fuit dominum tutorque libelli / Enim ego vocor Michael cognomine Caglijas de Agria“, „Anno 1593 die 8 Martii“.

R 86607

2.

Aeneae Silvii Senensis

De Bohemorum origine ac gestis historia, uariarum rerum narrationem complectens cui nunc primum copiosus accessit index quo facilius studioso lectori sit obviam quicquid de unaquaque re cuius in hoc libello fit mentio sare desiderat. – Coloniae: apud Heronem Alopecium. ANNO M D XX IIII [1524].

Ref.: Mârza 2010, p. 53-54.

Proveniencia: „Johannis Henckelli senioris sum“.

Príväzok k R 86607.

R 86608

3.

Albertus Magnus

Super Marci Euangeliare postilla. Hagenau, Henricus Gran. 1505.

Ref.: K. Jakó 1991, č. 5.

Proveniencia: „Colleg. Claudiop. S.J.“, „Johannis Henckelli senioris sum“, „Emptus fl. 1. den. 25“ (16. storočie).

C 56031

4.

Novum Testamentum. Impressum Vittembergae, Per Nicolaum Schnl[en]z. Anno MDX-XIX [1529].

Proveniencia: „Johannis Henckelli senioris sum“.

U 52697

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Pramene

Archív knižnice Batthyaneum, Alba Iulia.

Krabica XXXII, č. 50.

Literatúra

A kolozvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa / Catalogul colecțiilor Biblioteca Maghiară Veche a Bibliotecii Academiei Cluj-Napoca. Összeállította Kovács Mária, Kuszálik Eszter, Sántha Emese, Sipos Gábor, Szőke Imola. Szerkesztette és a bevezető tanulmányokat írta Sipos Gábor. Cluj-Napoca, 2004. ISBN 973-7953-16-9

Annalecta Scepussii sacri et profani pars II complectens Scriptores Rerum Scephusiacarum quibus accedunt inscriptiones templorum Scephusiensium collegit et notis illustravit Carolus Wagner SS. Theologiae in Universitate Tyrnaviensi doctor. Viennae: Typis Joan. Thomae nobil. de Trattner, 1774.

BÁLENT, Boris. Katalóg levočskej stredovekej knižnice. In: *Knižnica. Časopis pre knižnú kultúru*. 2, 1956, s. 73-82.

BAUCH, Gustav. Johann Henckel, der Hofprediger der Königin Maria von Ungarn. In: *Ungarische Revue*. IV, 1884, s. 599-627.

Biblioteca Batthyaneum la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cartea-catalog a lui Varjú Elemér, adnotată și comentată. [Knižnica Batthyaneum na konci 19. storočia. Katalóg Varjú Eleméra, komentovaný]. Adnotare și prefață Doina Hendre Biro. București, 2014. ISBN 978-973-8366-37-4

BODNAROVÁ, Miroslava. John Henckel, the parson of Košice – a personality of European Renaissance and Humanismus. In: M. Hajduová a M. Bartoš, eds. *Košice in the coordinates of European History*. Košice, 2013, s. 185-194. ISBN 978-8097156688

Calendarium Jaurinense Titulare et Historicum ad annum Jesu Christi 1773 [...]. Jaurini: Typis Gregorii Joan. Streibig Episc. Typ., [1772]

CAPOIANU, Maria. *Nicolaus Olahus europe-anul* [Európan Nicolaus Olahus]. București, 2000. ISBN 973-9991351

CAPOIANU, Maria. *Opere Nicolaus Olahus* [Nicolaus Olahus dielo]. Traducere, argument și note de Maria Capoianu. București, 2002. ISBN 973-8327-27-X

CSEPREGI, Zoltán. Court Priests in the Entourage of Queen Mary of Hungary. In: Orsolya Réthelyi et alii, eds. *Mary of Hungary the Queen and Her Court 1521 – 1531*. Budapest, 2005, s. 49-61. ISBN 963-9340502

CSEPREGI, Zoltán. Die Anfänge der Reformation in Königreich Ungarn bis 1548. In: V. Rajšp, K. Schwarz, B. Dybaš a Ch. Gastgeber, eds. *Die Reformation in Mitteleuropa. Reformacija v srednji Evropi. Prispevki ob 500-letnici rojstva Primoža Trubarja*, 2008. Ljubljana – Wien, 2011, s. 127-147. ISBN 978-961-254-289-4

CSEPREGI, Zoltán. Thurzovci a počiatky reformácie. In: T. Lengyelová a kol. eds. *Thurzovci a ich historický význam*. Bratislava, 2012, s. 77-90. ISBN 978-80-89396-19-1

- CZVITTINGER, David. *Specimen Hungariae Literatae, virorum eruditione clarorumnatione Hungarorum, Croatarum, Slavorum atque Transylvanorum, vitas, scripta, elogia et censuras ordine alphabetico exhibens [...]*. Francofurti et Lipsiae, Anno MDCCXI.
- FRAKNÓI, Vilmos. *Henckel János, Mária királyné udvari papja*. Pest, 1872.
- FRIMMOVÁ, Eva. Knížnica Jána Henkela. In: *Kniha '97 – '98. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin, 2000, s. 163-181. ISSN 1336-5436
- HARASZTI SZABÓ, Péter a Borbála KELÉNYI. *Magyarországi diákok francia, angol, itáliai és német egyetemeken a közép-korban 1100 – 1526. Students from Hungary at the Universities of France, England, Italy and Germany in the Middle Ages 1100 – 1526*. Budapest, 2019. ISBN 978-963-489-098-0
- HRADSKY, József. *A XXIV királyi plébanos testvérülete (XXIV regalium plebanorum fraternitas) és a Reformáció a Szepességen*. Miskolcz, 1895.
- HUIZINGA, Johan. *Erasm. Traducere de Henri R. Radian, Prefață și tabel cronologic de Cornelia Comorovski*. București, 1974.
- JAKÓ, Klára. *Erdélyi könyvesházak I: Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579 – 1604*. Szeged, 1991. ISBN 963-481-811-0
- JAKÓ, Zsigmond. Batthyány Ignác, a tudós és a tudományszervező. In: *Erdélyi Múzeum*. Kolozsvár, LIII, 1991, s. 76-99.
- KOMOROVÁ, Klára. Významní vlastníci knih z prvej polovice 16. storočia. In: E. FRIMMOVÁ, ed. *Prelomové obdobie dejín (politika, spoločnosť, kultúra v roku 1515)*. Bratislava, 2017, s. 241-263. ISBN 978-80-89867-02-8
- KOMOROVÁ, Klára a Helena SAKTOROVÁ. Slováci na panovníckych dvoroch v 16. a 17. storočí vo vzťahu ku knižnej kultúre. In: A. Klimeková a E. Augustínová, eds. *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. Martin, 2012, s. 198-219. ISBN 9788089301935
- MÂRZA, Andreea. *Enea Silvio Piccolomini și Cruciada Târzie* [Aeneas Silvio Piccolomini a neskorá križiacka výprava]. Cluj-Napoca: Mega, 2009. ISBN 978-973-1868-78-3
- MÂRZA, Andreea. Însemnări de proprietate pe lucrările lui Enea Silvio Piccolomini de secol XVI-XVIII aflate în biblioteci din Cluj-Napoca și Alba Iulia [Vlastnícke poznámky k dielam Enea Silvia Piccolominiho zo 16. – 18. storočia v knižniciach z Klužu a Alba Iulie]. In: *Transilvania*. 11-12, 2010, s. 49-61. ISSN 0255-0539
- MÂRZA, Eva. Bibliotheca medievalis Levociana – un fond de carte de proveniență slovacă în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia [Bibliotheca medievalis Levociana – zbierka kníh slovenskej proveniencie v knižnici Batthyaneum v Alba Iulii]. In: *Apulum*. XXXI, 1994, s. 335-344. ISSN 1013-428X
- MÂRZA, Eva. Bibliotheca medievalis Levociana, incunabule și cărți tipărite [Bibliotheca medievalis Levociana – prvotlače a tlače]. In: *Apulum*. XXXII, 1995, s. 269-278. ISSN 1013-428X
- MELTZER, Jakob. *Biographien berühmter Zipser*. Kaschau, 1835.

- MUCKENHAUPT, Erzsébet a Marianne ROZSONDAI. Historische Einbände der Bücher aus dem Besitz des Johannes Henckel. In: Doina Biro Hendre, ed. *Batthyaneum: omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741 – 1798)*. București, 2011, s. 159-189. ISBN 978-973-8366-18-3
- NAGY, Imrich. Erazmova reforma a jej prívrženci na Slovensku. In: *Testimonia Theologica*. XI, 2017, 2, s. 84-100. ISSN 1337-6411
- NAGY, Imrich. Erazmovec Ján Henckel a jeho svet. In: *Kniha. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin, 2013, s. 221-237. ISSN 1336-5436
- NAGY, Imrich. Mikuláš Olah v službách kráľovnej Márie. In: A. KLIMEKOVÁ a E. AUGUSTÍNOVÁ, eds. *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. Martin, 2012, s. 184-197. ISBN 9788089301935
- Nicolaus Olahus. *Epistulae. Pars I. 1523 – 1533*. Edidit, introduxit et commentariis instruxit Emőke Rita Szilágyi. Budapest, 2018. ISBN 978-615-5478-62-8
- OLAHUS, Nicolaus. *Ungaria. Atila* [Hungaria. Atila]. Ediție bilingvă. Traducere, cuvânt înainte și note Antal Gyöngyvér. Iași, 1999. ISBN 973-611-002-8
- Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen [...] et H.M. Allen, tom VI 1525 – 1527*. Oxonii, MCMXXVI.
- Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen [...] et H.M. Allen, tom VIII 1529 – 1530*. Oxonii, MCMXXXIV.
- Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen, tom IX 1530 – 1532, ediderunt H.M. Allen et H.W. Garrod*. Oxonii, MC-MXXXVIII.
- Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum per P.S. Allen, tom X 1532 – 1534, ediderunt H.M. Allen et H.W. Garrod*. Oxonii, MXMXLI.
- PALLOS, Zsuzsanna. Ifjabb Henckel János a Leuveni Egyetem első ismert magyar diákja (1532). In: Antos Balázs a Ágnes Tamás, eds. *Rajzolatok a magyar történelemről*. Szeged, 2010, s. 167-175. ISBN 9789630805889
- RÉTHELYI, Orsolya. The Court of the King and Queen in Buda in Jagiellonian Age. In: B. Nagy, M. Rady, K. Szende a A. Vadas, eds. *Medieval Buda in Context*. Amsterdam, 2016, s. 452-471. ISBN 9789004307681.
- SELECKÁ, Eva. *Stredoveká levočská knižnica*. Martin: Matica slovenská, 1974.
- SELECKÁ MÁRZA, Eva. *A középkori Lőcsei könyvtár*. Szeged, 1997. ISBN 963-8335-38-6
- ŠEDIVÝ, Juraj. Stredoveká písomná kultúra na Spiši. In: M. HOMZA a S. A. SROKA, eds. *Historia Scepusii Vol. I. Dejiny Spiša I*. Bratislava – Kraków, 2009, s. 483-520. ISBN 978-80-968-948-2-6
- The Henckel Family Records. A Periodical Publication Devoted to Collecting and Preserving The History of the Henckel Family in Europe and America 1635 – 1717*. Published by Authority of the Henckel Family Association Elon O. Henckel Editor, V.A., 1926, May 1926, Number 1. [online]. 2024

[cit. 2024-09-13]. Dostupné z: <https://www.seekingmyroots.com/members/files/G002929.pdf>

Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolae Românul) (1493 – 1568) [Humanista Nicolaus Olahus (Mikuláš Rumun)]. Texte alese, studiu introductiv și note de I. S. Firu, Corneliu Albu. București, 1968.

VARJÚ, Elemér. A gyulafehérvári Batthyány könyvtár. In: *Magyar Könyvszemle*. 7 évf., 3 sz., 1899, s. 209-243.

Elektronické zdroje

Ioannes Huttichius, *Libellus imperatorum Romanorum* [online]. 2025 [cit. 2025-03-30]. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11272454?page=7>.

Knížnica z Levoče [online]. 2025 [cit. 2025-01-26]. Dostupné z: <https://www.kniznicalevoca.sk>

Maciej Przybyło [online]. 2025 [cit. 2025-01-26]. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Maciej_Przyby%C5%82o

Matrika z Wittenbergu [online]. 2025 [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <https://digital.bibliothek.uni-halle.de/hd/content/pageview/2450781>

Rutger Ressen [online]. 2025 [cit. 2025-01-26]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Rutgerus_Rescius

Wolphgangus Caephalius [online]. 2025 [cit. 2025-03-30]. Dostupné z <https://www.alsace-histoire.org/netdba/koepffel-wolfgang-cephalaeus-cephalus-wolfius-vuolfius-wolff/>.

Dr. Andreea Mârza

Rumunská akadémia, pobočka Cluj-Napoca, Historický ústav „George Barițiu“. e-mail: andreea.marza@acad-cj.ro
Univerzita Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. e-mail: andreea.marza@ubbcluj.ro

Autorka sa zaoberá stredovekou a modernou latinskou paleografiou, kodikológiou, dejinami knižníc, prekladateľstvom a vydávaním archívnych stredovekých prameňov a prameňov z dejín Gréckokatolíckej cirkvi. Je prítomná v grantoch Rumunského Ministerstva školstva a Maďarskej akadémie vied.